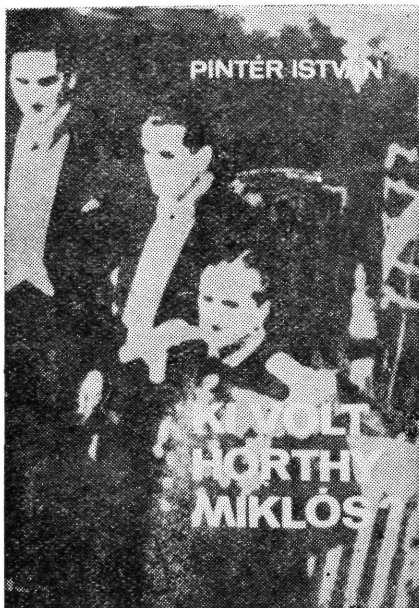

PINTÉR ISTVÁN:
KI VOLT HORTHY MIKLÓS?

(Budapest, Zrínyi Katonai Kiadó, 1968. 351 o.)

A mű szerzőjének neve nem ismeretlen a magyar olvasó előtt. Pintér Istvánnal találkozhattunk, mint a Magyar Rádió és Televízió politikai kommentátorával, mint filmforgatókönyv, történelmi riportsorozatok írójával — s szinte naponta mint a Népszabadság riporterével.

Most egy önálló könyv szerzőjeként mutatkozik be. Olyan munkát nyújt át, amely méltán váltja ki a történelmet szerető olvasók rokonszenvét.

Horthy Miklós — riportregényének főhőse, kinek „...elméje nem volt a legkorszerűbb nagy teljesítményű neonfényszóró, csupán egy határozottan divatjamúlt, magyar mintára szabott régi lámpa, és csak azzal világított, amije volt...”¹ — sajnos szintén régi ismerőse a magyar népnek, de a vele való találkozás mégis, mint poros régiséggel, szomorú asszociációkat ébreszt az idős és fiatal generációban egyaránt.

Vajon milyen megfontolás alapján választotta Pintér István modelljének Horthy Miklóst? — tehetjük fel a kérdést. A válasz erre egyszerű, de egyben bonyolult is. A szerző ugyanis feladatának tekinti, hogy egy korszak névadóját a maga teljességében bemutassa, s emlékét, mint elriasztó negatívumot, ébren tartsa.

A korszak és névadója viszont együtt jelenti a magyar nép történetének egy sötét szakaszát. Ez az összefüggés viszont jelzi a kötet érdemi problematikáját is.

Pintér István ragyogó mestere a tollnak, emellett igen jól ismeri saját korának igényeit is. Amit ír, izgalmas, és ahogy ír, mértéktartó. Tartózkodik a túlfűtött hangulatú jelzők használatától mind negatív, mind pozitív értelemben. Teljesíti a maga elé tűzött célt: „...arra a kérdésre, hogy ki volt Horthy Miklós, nem tehet mást, mint hogy az eseményekhez híven leírja életét. Ítéljen az olvasó...”²

¹ *Pintér István: Ki volt Horthy Miklós?* Budapest, Zrínyi Katonai Kiadó, 1968. 351. o.

² Uo. 6. o.

Kétségkívül egy portré ábrázolása még a festő számára is bonyolult, nehéz feladat, pedig a kifejezésmód közvetlen eszközeivel, a képi megjelenítéssel operálhat. A széppróza-író is nehéz pillanatokat él át, míg egy-egy alakja saját tetszését is elnyeri, pedig kelléktára neki is szélesebb skálájú, mint annak, akit lépten-nyomon köt a történeti való.

A Horthy-portré kiállja a próbát. Elmondhatjuk: Pintér István jóvoltából nemcsak az életút bontakozik ki — fejezetcímei sikerült jelzői egy-egy pályaszakasznak: A tengerésztiszt, A fővezér, A kormányzó, Az országyarapító, A dinasztiaalapító, A legfőbb hadúr, A gyáva, A száműzött —, hanem sokoldalról megvilágítja Horthy jellemét is. Megismerkedtünk a jó svádájú tengerésztiszttel, a császárhú, császármajmoló szárnysegédpiktórral, az erőszakos, a ravasz, a hatalomravágyó katonapolitikussal, a trónravágyóval, a hadsereg tehetetlen parancsolójával, a fiatal színésznők öregedő barátjával, a tehetetlen Hitler-bábbal, a gyáva meghunyászkodóval és a szenilis vénemberrel.

A szerző mindent elmond, ami Horthy személyével kapcsolatosan izgalmas és érdekfeszítő tarthat számot. Szeretném még egyszer kiemelni: igen kitűnően oldja meg a portréréskítés nehéz munkáját.

Sajnos a korrajzról már nem lehet ilyen egyértelmű dicsérettel szólni.

A szerző célja világos — ezt hangsúlyozza is — Horthy portréjának megrajzolása. Ez a célkitűzés azonban szűk tartamú. A könyv elolvasása után az az érzésünk, hogy a tehetségtelen és gerinctelen kormányzó környezete is a mimikri szabályai szerint hasonult gazdájához. Igaz, Pintér István hangsúlyozza, hogy a kormányzó egy-két miniszterelnöke mellett csak a báb szerepét tölti be, ezek a meglátások azonban

felszíniek maradnak — kimerülnek egy-két jól megválasztott jelző használatában — és nem mélyülnek el tartalmi vonatkozásban. Fontos kül- és belpolitikai események jelzésszerű szerepet töltenek be, s a Horthy-korszak sorsfordulói, amik pedig a kormányzó mentalitását is alapvetően formálják, nem világosodnak meg kellő mélységben az olvasó előtt. Törvényszerűségek így véletlen képében tudatosodnak az olvasóban. A történelmi események sorát Pintér István lepergeti előttünk, mégis olyan íz marad meg bennünk, hogy az események és a kormányzó nem voltak szinkronban, oki összefüggésben egymással. Éppen a korrajz nagyvonalú ábrázolása következtében egyfajta elidegenedés folyamatát véljük észrevenni a korszak és névadója között.

Ez pedig sok veszélyt rejt magában. Feltétlenül elgondolkodtató, hogy ez a rendszer negyed évszázadig funkcionált.

Észre kell vennünk, pontosan ilyen meggondolások alapján is, hogy a horthysta politikuskok saját osztályérdekeket tekintve előrelátóan politizáltak saját korlátaikon belül. Végsősoron ez a legsúlyosabb vád Horthyra és társaira nézve az ország érdekeit figyelembevéve.

Másik, inkább elméleti kérdés, ami a könyv kapcsán felvetődik, a műfajból eredeztethető. A szerző, ezért nem is hibáztatható, a történész számára nem publikál új anyagot. Ugyanakkor — tudjuk, hogy a munka népművelő missziót is betölt — kérdéses, vajon helyes módszer-e az, hogy a fennálló szituációt leegyszerűsítve ismerteti meg az olvasóval,³ helyes-e, hogy egyes forrásokat, amelyek színező motívumként kerülnek a műbe a különben helyes cél érdekében, értéken felüli elbírálásban részesít?⁴

Úgy gondolom, a recenzió írójának

³ Uo. 237—242. o. — Közli a szerző a Horthy kormányzónak 1943. április 17-én átadott memorandumot, amelyben a németek felsorolják, hogy a Kállay-kormány milyen kísérleteket tett a kiugrás érdekében Nyugat felé. Ugyanakkor idézi Pintér Horthy választát, illetve annak egy részét, amelyből csak a németeket támogató és kiszolgáló gazdasági intézkedésekre derül fény! A két memorandum viszont egészen más célból íródott és más, nem a változatkal egyező funkciót töltött be. Az idézett dokumentummal nemcsak a németek kiszolgálása bizonyított. A szerző a hiányos dokumentum közlését következményeként nagy lehetőséget hagyott ki, mert éppen ennek a gárdának politikai Janus-arcaát mutathatta volna be tények alapján.

⁴ U. o. 246. o. — Pintér kitér Bormenissza Félix olaszországi utazására: „Azzal tér vissza, hogy az olaszok kiugrása a háborúból már csak hetek kérdése. A kormányzó köszönettel veszi tudomásul az információt...” A szerző megjegyzi, hogy Horthy nem tulajdonított kellő jelentőséget e híreknek és ez nem valí államférfiúi bölcsességre. Idézem Bormenissza visszaemlékezéséből az idevágó részt: „...alkalmam volt ott egy alkalmazott technikussal beszélgetnem. Fehér kabátja alatt egyenruhát hordott. A technikust megkérdeztem, hogy mit csinál itt, mint katona? Elmondta, hogy szabadságon van és tekintve, hogy kísérleti állomás alkalmazottja, segíteni jött, hogy pénzt keressen. Általános beszélgetések során a

kötelessége felvetni azokat a kételyeket, amelyek a munka olvasása után benne felmerülnek, ám emellett is kétségtelen: Pintér István munkája nyere-

sége a magyar történeti irodalomnak, s a hiányosságok ellenére is értékes, jól megírt, izléses kiadásban megjelent könyv került a magyar olvasók kezébe.

Kiss Sándor

háborúra is sor került. Erről nem beszélt lelkesedéssel, majd megkérdezett, hogy mit hiszek, ki a jövő embere Olaszországban? Válaszomat be sem várva kijelentette, hogy Badoglio marsall. Álláspontjával kissé ellenkeztem, mondván: itt van Mussolini! Ő azonban kitért arról, hogy Badoglio a jövő embere... Csendben tudomásul vettem — s nem ellenkeztem tovább. A vox populi (nép hangja) kijelentést elkönyveltem". (*Bornemissza Félix: A halál tornácán*... HL. Tanulmányok 262/2600.)